2 Σεπτεμβρίου 2025

Στην «Ιπανέμα» της Βόρειας Ελλάδας

/ Γενικά Θέματα

Θεσσαλονικείς και Βαλκάνιοι ανακαλύπτουν ξανά το «εξωτικό» προάστιο της Επανομής, μόλις σαράντα λεπτά από τον Λευκό Πύργο

Μόλις 32 χλμ. νοτιοανατολικά της Θεσσαλονίκης, ανάμεσα σε Νέα Μηχανιώνα και Νέα Ηράκλεια, και σε απόσταση αναπνοής από τη θάλασσα, υπάρχει ένας τόπος προικισμένος με 45 χλμ. ακτογραμμής και 100.000 καλλιεργήσιμα στρέμματα. Εδώ, στην Επανομή, ζει η φυλή της «Ιπανέμα», όπως αποκαλείται ο οικισμός των περίπου 10.000 κατοίκων. Οι ντόπιοι είναι γνωστοί με τα παρατσούκλια τους και διατηρούν τη δική τους διάλεκτο, καθώς κόβουν τα λόγια στη μέση, π.χ. το «σκυλί» ακούγεται ως «σκλι». Κληρονόμησαν την αργκό από τους προγόνους τους, οι οποίοι ψαλίδιζαν τις λέξεις για να μην τους καταλαβαίνουν οι Τούρκοι. Πάντως, ούτε τώρα τους καταλαβαίνεις. Ξακουστοί καλαμπουρτζήδες και γλεντζέδες ολκής, φημίζονται για το τσίπουρό τους κι έχουν βαρύ «κάτσιμο». Άμα καθίσουν να πιουν, δεν σηκώνονται ούτε με γερανό.

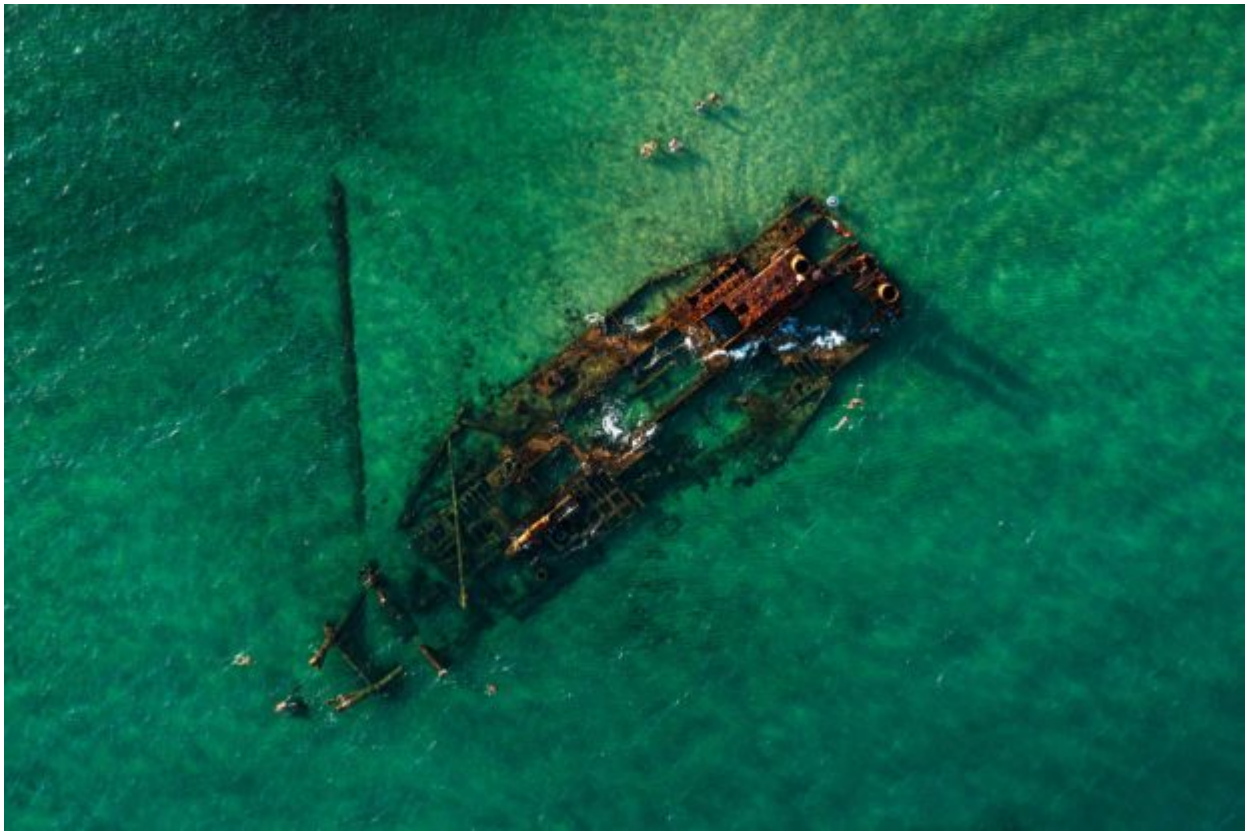

Επιμένουν να καλλιεργούν τη γη τους για να ζήσουν, αφού οι περισσότεροι είναι αγρότες, και αρνούνται στο τραπέζι τους να βάλουν φρούτο ή λαχανικό από άλλο μέρος. Δεν καταδέχονται τα «ξένα». Φιλόμουσοι, καθώς μέχρι πρότινος οργάνωναν γιορτές με διάσημους ψάλτες, αρέσκονται στα «μασάλια», στις παλιές ιστορίες δηλαδή που διανθίζουν με φαντασία, και τρελαίνονται για παστά γουζέλια (κεφαλόπουλα) και για χταπόδι με μελιτζάνες, τη νούμερο ένα συνταγή της τοπικής γαστρονομίας. Δεινοί κολυμβητές και ικανοί ψαράδες, προμηθεύονται ψάρια από τα εναπομείναντα νταλιάνια, το παραδοσιακό σύστημα παράκτιας αλιείας με δίχτυα που στηρίζονται σε μόνιμους πασσάλους. Κάθε καλοκαίρι σώζουν από πνιγμό ανυποψίαστους παραθεριστές, μια και σε κάποια σημεία τα ρεύματα είναι πολύ δυνατά, και τα αργόσυρτα απογεύματα απολαμβάνουν τη δύση του ηλίου πίσω από τον Όλυμπο. Ναι, αυτή είναι η καρτ ποστάλ τους, το θερινό μούχρωμα. Σου φέρνει ζάλη.

Από τα προϊστορικά χρόνια

Η Επανομή, που όπως μαρτυρούν οι περιφερειακές τούμπες κατοικείται από τα προϊστορικά χρόνια, συναντάται ως «Πανομή» το 1302 σε εκκλησιαστικά έγγραφα. Παρ' όλα αυτά, η ετυμολογία της είναι διφορούμενη. Αρκετοί υποστηρίζουν ότι η ονομασία της προέρχεται από το επίθετο «απάνεμη». Μικρό το κακό, καθώς έχει επικρατήσει το «Ιπανέμα», που παραπέμπει στη βραζιλιάνικη γειτονιά, ή το κωδικοποιημένο «Upnot» (επάνω μη). Μέχρι την Επανάσταση του 1821 αποτελούνταν από μεικτό πληθυσμό χριστιανών και Οθωμανών, ενώ έως το 1918, οπότε αναγνωρίστηκε ως κοινότητα, υπαγόταν στον Δήμο Καλαμαριάς. Παρότι είχε όλα τα φόντα για να εξελιχθεί σε πρώτης τάξεως τουριστικό θέρετρο, ποτέ δεν ενδιαφέρθηκε να κοιτάξει «κατάματα» τον τουρισμό. Το βαμβάκι, το σιτάρι, τα κάθε λογής φρούτα, από τα γλυκά πεπόνια έως τα σύκα και το σταφύλι, και τα λαχανικά κέρδιζαν στο ζύγι τις ξαπλώστρες και τα μπιτσόμπαρα.

Οι ντόπιοι είναι ξακουστοί καλαμπουρτζήδες, γλεντζέδες ολκής και φημίζονται για το τσίπουρό τους. Άμα καθίσουν να πιουν, δεν σηκώνονται ούτε με γερανό.

Βέβαια, γνώρισε και περιόδους «δόξας», ιδίως μετά το 1975, όταν πρωτολειτούργησε το κάμπινγκ του ΕΟΤ, το μεγαλύτερο των Βαλκανίων, το οποίο προσείλκυε τουρίστες κυρίως από τα Βαλκάνια και τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Ωστόσο, την τελευταία πενταετία, καθώς οι τιμές στη Χαλκιδική παίρνουν την ανηφόρα, την ανακαλύπτουν ξανά οι Θεσσαλονικείς και μαζί τους οι Βαλκάνιοι. Στο οδοιπορικό μου, με συνοδό τον Κώστα Λιάντα, έναν εξηντάρη

Τριλοφίτη, που περνούσε τα καλοκαίρια του εκεί και με μύησε στον επανομίτικο τρόπο ζωής, συνάντησα πανέμορφα φυσικά τοπία που δεν πιστεύεις ότι είναι τόσο κοντά στη Θεσσαλονίκη, μπλεγμένα με μπόλικη εγκατάλειψη. Και αυτός ο συνδυασμός της φιλόξενης ατμόσφαιρας της Ελλάδας του ’80 με τα διαβρωμένα από την αλμύρα κτίρια δημιουργεί μια μελαγχολία, που ξεπερνιέται γρήγορα με την πρώτη σταγόνα τσίπουρου ή με ένα λυτρωτικό μακροβούτι στον Ποταμό, την πιο διάσημη παραλία.

Η αστική εξέλιξη

«Το χωριό μου δεν έχει σχέση με το μέρος όπου μεγάλωσα, δεν ξέρω αν θα πρέπει να λέγεται χωριό πλέον», σκέφτεται φωναχτά ο οινοπαραγωγός και γέννημα-θρέμμα της Επανομής Βαγγέλης Γεροβασιλείου. «Το πατρικό μου χτίστηκε με "μπλιθιά" το 1945, με τη βοήθεια φίλων μαστόρων και γειτόνων. Ήταν 80 τ.μ. και στον μεγάλο κήπο του σταβλίζαμε τα ζώα, καλλιεργούσαμε τα δικά μας λαχανικά, είχαμε το αμπελάκι μας, από όπου προμηθευόμασταν ξίδι, κρασί, τσίπουρο και βρώσιμα σταφύλια, και ο αδελφός μου έπαιζε με τα λαγουδάκια του. Σκουπίδια δεν υπήρχαν, όλα τα υπολείμματα γίνονταν λίπασμα. Μετά, γκρεμίσαμε το πατρικό και φτιάξαμε ένα οικογενειακό σπίτι, ο κήπος έμεινε μισός. Αντί για άλογα, κατσίκες και κότες, διαθέτουμε αυτοκίνητα, μηχανικές γουρούνες και ποδήλατα για τα εγγόνια. Επίσης, δίπλα μας φιλοξενούμε τρεις κάδους», αφηγείται ο ίδιος, παρομοιάζοντας την πορεία του σπιτιού του με την αστική εξέλιξη της πατρίδας του.

ΠΑΟΚ

Η Επανομή, όπως αναφέρεται στο βιβλίο Αρχιτεκτονήματα των εκδόσεων Από Στόμα σε Στόμα του Κτήματος Γεροβασιλείου –μια σειρά βιβλίων αφιερωμένων στην Επανομή– ήταν ιστορικά οργανωμένη σε τρεις μαχαλάδες: στις πεδινές συνοικίες της Παναγίας και του Αγίου Γεωργίου, με τον ομώνυμο ναό του 1832 να αποτελεί το παλαιότερο κτίσμα της περιοχής, και στην υπερυψωμένη συνοικία του Κακοσουλίου στα βορειοανατολικά του οικισμού. Μέχρι και σήμερα διασώζονται αγροτόσπιτα της λαϊκής αρχιτεκτονικής του μακεδονικού χώρου, της περιόδου 1821-1912, και μετέπειτα αστικές μονοκατοικίες με νεοκλασικά στοιχεία, όπως το Κοινοτικό Μέγαρο που χτίστηκε το 1928 στην παζαρόστρατα της 28ης Οκτωβρίου, του εμπορικού δρόμου που καταλήγει στην πλατεία. Το 2011, ο Δήμος Επανομής ενσωματώθηκε στον ευρύτερο Δήμο Θερμαϊκού κι έκτοτε αναγνωρίστηκε ως ιστορική έδρα.

Μέχρι και σήμερα διασώζονται αγροτόσπιτα της λαϊκής αρχιτεκτονικής του μακεδονικού χώρου, της περιόδου 1821-1912, και μετέπειτα αστικές μονοκατοικίες με νεοκλασικά στοιχεία.

Εκεί συνάντησα το «κλαρίνο» ή αλλιώς Νίκο Σακκά, τον πενηνταεξάχρονο πρόεδρο της δημοτικής κοινότητας και επαγγελματία της εστίασης, που κατά καιρούς στα μαγαζιά του έχει φιλοξενήσει όλη τη μουσική σκηνή της Θεσσαλονίκης, όπως την όχι τόσο γνωστή ερμηνεύτρια με τη μαγευτική φωνή Μαρία Παπανικολάου. «Σινεμά είχε στην πλατεία, χειμερινό, που το καλοκαίρι έκανε προβολές στην ταράτσα του. Πίσω από το σημερινό ΚΑΠΗ παίζαμε ποδόσφαιρο και κρυφτοκυνηγητό, ενώ τα βράδια κοιτούσαμε να κλέψουμε κάνα σύκο. Για μπάνιο πηγαίναμε είτε με τα πόδια είτε με τα κάρα, χωματόδρομους είχαμε», περιγράφει. Οι παιδικές αναμνήσεις του ξεπηδούν μία μία. «Ανήμερα της γιορτής των Αγίων Θεοδώρων διεξάγονταν στην περιοχή Στριβό λαϊκοί ιππευτικοί αγώνες. Ο πρώτος κέρδιζε μια πομόνα».

Κυριακή πρωί, μαζί με τον Κώστα, μας ξεναγεί στον οικισμό, πέριξ της κεντρικής πλατείας, που παλιότερα ήταν όλη μια καφετέρια, «Τα Νούφαρα». Μας δείχνει τη θέση της φημισμένης ψαροταβέρνας «Λώρης», που έχει αλλάξει σε ψητοπωλείο, μας πηγαίνει στον φούρνο του «Τζίνα», που λειτουργεί από το 1955, μας δείχνει τη Δημοτική Αγορά, που χτίστηκε αρχές του ’80 πάνω στο ρέμα Λάκκος, την οποία ακόμη εμπιστεύονται οι ντόπιοι για τα ψάρια τους, και καταλήγουμε στο

παντοπωλείο του Βαγγέλη Χριστοφόρη, που στέκει στο κέντρο της πλατείας από το 1974. Μέσα στο μαγαζί βλέπω πορτρέτο του Σταύρου Σαράφη, του Επανομίτη ποδοσφαιριστή που μεγαλούργησε στον ΠΑΟΚ από το 1968 έως το 1981. Ξεκίνησε την καριέρα του από την Αναγέννηση Επανομής, η οποία για μία δεκαετία έπαιζε στη Β΄ Εθνική (1972-1982). Οι ντόπιοι είναι φανατικοί με την ομάδα τους. Ως εκ τούτου, ο Σταύρος είναι κάτι σαν λαϊκός ήρωας.

Το Κτήμα Καραγκιόζη

Ο πατέρας του Βαγγέλη είχε το σούπερ μάρκετ στο κάμπινγκ του ΕΟΤ. «Μετά τον σεισμό του 1978, οι Θεσσαλονικείς άρχιζαν να αγοράζουν παραθεριστικές κατοικίες στην Επανομή, γιατί είχαν φοβηθεί. Την ίδια περίοδο, και μέχρι τον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας, το κάμπινγκ ζούσε χρυσές εποχές με 5.000 κόσμο», θυμάται ο ίδιος. Στις μέρες μας, η έκταση των 500 στρεμμάτων, που το 1983 είχε φιλοξενήσει μέχρι και πλωτή συναυλία του Λουκιανού Κηλαηδόνη, ρημάζει και έχει μετατραπεί σε άτυπο πάρκινγκ για τους ψαράδες, οι οποίοι απλώνουν τα τεράστια δίχτυα τους. «Εδώ ήταν η λεωφόρος των καμακιών», μου εξηγεί ο Κώστας γελώντας, οδηγώντας στον δρόμο έξω από το κάμπινγκ.

Κινούμενοι βόρεια, φτάνουμε σε ένα από τα παλιότερα μαγαζιά της Επανομής, το εστιατόριο «Αγνάντι». Παλιό στέκι κοσμικών Θεσσαλονικιών και ηθοποιών, επί παραδείγματι της Αλίκης Βουγιουκλάκη, σήμερα υποδέχεται στη βεράντα του, με τα καρό τραπεζομάντιλα και τα πράσινα φανάρια, παραθεριστές και ημερήσιους εκδρομείς. Τα αυθημερόν πήγαινε-έλα στη Θεσσαλονίκη δεν έχουν σταματημό. Το μεσημέρι στη στάση «Αγία Παρασκευή», στη δημοτική ακτή Πάλιουρα, από το λεωφορείο πρέπει να κατέβηκαν περισσότερα από εκατό άτομα, στην πλειονότητά τους παρέες νεαρών. Η στάση έχει πάρει το όνομά της από το ομώνυμο εκκλησάκι που βρίσκεται ακριβώς απέναντι, στην είσοδο του Κτήματος Καραγκιόζη, ενός οργανωμένου παραθαλάσσιου οικισμού που ολοκληρώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του ’70.

Ήταν από τις πρώτες μαζικές «αποβάσεις» των Θεσσαλονικιών, οι οποίοι αναζητούσαν έναν κοντινό προορισμό για τις οικογένειές τους, ώστε εκείνοι να πηγαινοέρχονται καθημερινά στη δουλειά τους. «Με βόλευε να είμαι κοντά στην πόλη, άσε που τα υπό κατασκευήν σπίτια τα πουλούσε ένας φίλος μου. Αν θυμάμαι καλά, το αγόρασα το 1985 γύρω στα 2,5 εκατομμύρια δραχμές», εξιστορεί ο Ευριπίδης Κανατάκης. Στα 96 του χρόνια, καθισμένος γύρω από ένα πλαστικό τραπέζι, απολάμβανε το απογευματινό του φρούτο, λίγο καρπούζι. Το είχε προμηθευτεί η κόρη του Χριστίνα από έναν πλανόδιο πωλητή, από αυτούς που καθημερινά περιφέρονται στην Επανομή. Κάθε τόσο, γείτονες από τα διπλανά σπίτια περνούσαν να δουν εάν χρειάζεται κάτι. Μεγάλωσαν μαζί τις οικογένειές τους, οι δεσμοί κρατούν τέσσερις δεκαετίες.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΕΠΑΝΟΜΗΣ
1927

Τα μάτια του «Αρχηγού», όπως τον αποκαλούν, είδαν τη δημοτική ακτή Πάλιουρα στην ακμή της. Σήμερα, μπροστά από τα παρατημένα διάσπαρτα κτίρια των αναψυκτηρίων και τα ψηλά πεύκα, ο κόσμος σφηνώνει τις ομπρέλες στην άμμο και λιάζεται. «Μέχρι να γίνουν οι οικοδομές, ο κόσμος παραθέριζε σε σκηνές και κουβαλούσε μαζί του παγωνιέρες για να διατηρεί κάποια τρόφιμα», λέει ο Στέλιος Τούλης, ιδιοκτήτης του «Κύματος», του πρώτου μπιτς μπαρ-εστιατορίου της περιοχής, ο οποίος έζησε τον Πάλιουρα με δύο-τρία σπίτια. Η οικογένειά του νοίκιαζε διαμερίσματα ήδη από το 1972 σε Έλληνες παραθεριστές. «Είχαμε επαναλαμβανόμενους πελάτες για 40 χρόνια, τώρα μας τα ζητούν και ξένοι».

Ενας νέος προορισμός
Το ενδιαφέρον των αλλοδαπών για την Επανομή επιβεβαιώνεται και από τη ζήτηση για αγορά εξοχικής κατοικίας. «Υπάρχει έλλειψη στο ενοίκιο, οι ξένοι ψάχνουν αγροτεμάχια πρώτα ή δεύτερα στη θάλασσα. Εκεί το στρέμμα φτάνει και τις 100.000 ευρώ, ενώ μέσα στον οικισμό οι τιμές δεν ξεπερνούν τις 5.000», σημειώνει ο Κώστας Σαμαράς, του ομώνυμου μεσιτικού γραφείου. Εκτός από την παραλία της Επανομής και την ακτή Πάλιουρα, το μέρος που συγκεντρώνει τον περισσότερο κόσμο είναι ο Ποταμός, με κατεύθυνση προς τη Νέα Ηράκλεια.

Το ενδιαφέρον των αλλοδαπών για την Επανομή επιβεβαιώνεται και από την αυξημένη ζήτηση για αγορά εξοχικής κατοικίας.

«Το πιο όμορφο σημείο για μπάνιο είναι το Φανάρι, στην άκρη της αμμουδερής γλώσσας που μπαίνει στη θάλασσα και έχει κρυστάλλινα νερά», ισχυρίζεται ο γεωργός Βασίλης Μόκκας, 62 ετών, μια κινητή-εγκυκλοπαίδεια της περιοχής. Το Φανάρι ονομάστηκε έτσι από τον φάρο που κατασκευάστηκε το 1864 από τη γαλλική εταιρεία των οθωμανικών φάρων και εν συνεχεία μετατράπηκε σε αυτόματο πυρσό. Πίσω του εκτείνεται η λιμνοθάλασσα της Επανομής, η οποία είναι ενταγμένη στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000, και ανατολικά του οι εντυπωσιακές αμμοθίνες και το ξακουστό ναυάγιο.

Το ναυάγιο

Γύρω στο 1936 ναυάγησε το καράβι «Ο Παναγής», το οποίο τραβούσε άμμο από τη θάλασσα για το μπάζωμα της περιοχής του κάμπινγκ. Μικρό τμήμα του καραβιού εξέχει ακόμη, με τον κόσμο να κολυμπάει γύρω του. Δυστυχώς, το συγκεκριμένο σημείο επιβαρύνεται, ειδικά τα Σαββατοκύριακα, με πολλά οχήματα, με συνέπεια ο τοπικός υγρότοπος να «πιέζεται» και να διαταράσσεται η αναπαραγωγή των πουλιών, τα οποία ξεπερνούν τα 110 καταγεγραμμένα είδη. Στη νοητή ευθεία συνεχίζει η παραλία του Ποταμού, με τα πολλά μπιτς μπαρ, και καταλήγει στο Προσκοπικό Κέντρο Επανομής. Ουσιαστικά, η συγκεκριμένη ακτογραμμή έχει αναδειχθεί σε νέο προορισμό. Σήμα κατατεθέν του «Το αγκυροβόλι», μια λαϊκή ταβέρνα παλαιάς κοπής, με λευκά τραπέζια μπροστά στο κύμα και προσιτές τιμές στα φρέσκα ψάρια.

«Το 1972, ο πατέρας μου Γιώργος έστησε μια ψαροκαλύβα για τη βάρκα και τα δίχτυα του. Τα καλοκαίρια πουλούσε τα ψάρια επιτόπου κι έτσι σιγά σιγά του ζητούσαν να βάλει κανένα τηγάνι. Ρεύμα δεν υπήρχε ούτε άσφαλτος. Ποιος θα μας το έλεγε ότι, σαράντα χρόνια μετά, θα λειτουργούσαμε με κρατήσεις για να εξυπηρετήσουμε τον κόσμο», μονολογεί ο Δημήτρης Κουρκουτάς, 73 ετών, ο οποίος έπαιζε αριστερό μπακ στη θρυλική ομάδα της Αναγέννησης. Ο γιος του, Νίκος, που έχει αναλάβει την επιχείρηση, φέρνει ακόμη ένα καραφάκι. «Έτσι ακριβώς αποκτάς βαρύ κάτσιμο, κι ας μην είσαι Επανομίτης», σχολιάζει γελώντας ο Κώστας Λιάντας. Πράγματι, καθίσαμε το μεσημέρι και φύγαμε λίγο πριν από το σούρουπο. Ευτυχώς, γιατί προλάβαμε να ζαλιστούμε κι εμείς με το ηλιοβασίλεμα της «Ιπανέμα».

kathimerini.gr